

Colecția Economie și Societate Liberă este o marcă înregistrată lansată sub egida Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași în anul 2011. Obiectivul major al acestei colecții este de a contribui la publicarea în limba română a unor opere fundamentale scrise de cei mai importanți apărători ai libertății individuale, ai proprietății private, ai economiei și societății libere.

Colecția **Economie și Societate Liberă** este coordonată de
prof.univ.dr. Vasile Ișan și conf.univ.dr. Gabriel Mursa.

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Vasile Ișan
Lect. univ. dr. Lucian Dîrdală

Redactor: Elena Buscă
Coperta: Manuela Oboroceanu
Tehnoredactor: Luminița Răducanu

ISBN 978-973-703-743-5

Liberalism – in the classical tradition, Ludwig von Mises Institute, 2002.
World copyright © Ludwig von Mises Institute, 2002.

© Universitatea „Al. I. Cuza”, 2012

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2012
700109 – Iași, str. Pinului, nr. 1A, tel./ fax: (0232) 314947
<http://www.editura.uaic.ro> e-mail: editura@uaic.ro

Toate drepturile rezervate.
Este interzisă reproducerea totală sau parțială a acestei cărți, prin orice procedeu electronic sau mecanic, fără permisiunea scrisă a autorilor.

LUDWIG VON MISES

Liberalismul în tradiția clasică

Traducere de Gabriel Mursa,
în cadrul Institutului Friedrich von Hayek România

Prefață de Ilie Fârte

EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA” IAȘI
2012

4. Impracticabilitatea socialismului	103
5. Intervenționismul	110
6. Capitalismul, singurul sistem posibil de organizare socială	121
7. Cartelurile, monopolul și liberalismul	127
8. Birocrațizarea	133
III. Politica externă liberală	145
1. Frontierele de stat	145
2. Dreptul la autodeterminare	148
3. Fundamentele politice ale păcii	151
4. Naționalismul	161
5. Imperialismul	165
6. Politica colonială	169
7. Liberul schimb	175
8. Libera circulație	183
9. Statele Unite ale Europei	190
10. Organizația Națiunilor Unite	197
11. Rusia	201
IV. Liberalismul și partidele politice	207
1. Caracterul „doctrinar” al liberalilor	207
2. Partidele politice	210
3. Criza parlamentarismului și ideea unei camere care să reprezinte grupurile de presiune	226
4. Liberalismul și partidele care apără interesele grupurilor de presiune	232
5. Propaganda și organizarea partidelor	238
6. Liberalismul ca „partid al capitalului”	242
V. Viitorul liberalismului	249
Anexă	257
1. Despre literatura liberală	257
2. Despre termenul „liberalism”	262

Prefață

Puține lucruri impresionează mai mult decât eficiența și modestia oamenilor cu adevărat mari. Acum optzeci și cinci de ani, Ludwig von Mises, fondatorul Școlii austriece moderne, a publicat sub titlul comun *Liberalismus* o lucrare doctrinară cu privire la relațiile mutuale dintre membrii unei societăți și regulile de conduită care guvernează acțiunile acestora. În răstimpul scurs de la prima ediție a cărții, ideologia expusă simplu și sistematic de către Ludwig von Mises – *liberalismul* – a fost, pe de o parte, precizată, reformulată, justificată, dezvoltată sau deformată prin apelul la diverse *liberalisme* (paleoliberalism, neoliberalism, libertarianism, liberalism utilitarist, liberalism jusnaturalist, liberalism modern, liberalism social etc.), iar pe de altă parte, combătută, ridiculizată sau chiar „înmormântată” de către adepții *socialismului*. Date fiind aceste nenumărate încercări de corupere, respectiv de eliminare din sfera publică a liberalismului, credem că este necesar să revenim la formularea genuină a respectivei ideologii, cu atât mai mult cu cât actuala criză economico-financiară este descrisă, explicată și „gestionată” în cheie ideologică.

Înainte de toate, Ludwig von Mises este atent să traseze limitele doctrinei expuse, precizând că intenționează

să prezinte o cale de creștere a bunăstării terestre pentru cei mai mulți oameni, iar nu o nouă religie, o altă viziune asupra lumii sau o armătură ideologică pentru anumite interese de clasă. Astfel, liberalismul nu presupune mistere sau dogme, iar adepții lui nu sunt condiționați să manifeste credință și devoțiune. Liberalismul nu oferă explicații pentru tot ceea ce există sau se întâmplă în sânul unei societăți și nici sensuri sau scopuri ultime la nivelul existenței umane. În sfârșit, liberalismul nu este menit să confere avantaje sau privilegii unor categorii sociale în dauna altor segmente ale societății. Deși nu le garantează fericirea, liberalismul le poate promite oamenilor satisfacerea în cea mai mare măsură a tuturor acelor dorințe care pot fi împlinite cu bunuri din lumea înconjurătoare. Ordinea socială care emerge în acord cu principiile liberalismului sporește în mod natural (dar nu și în mod proporțional) bunăstarea materială a tuturor membrilor societății, fără a-i împiedica pe unii dintre ei să adopte un stil de viață ascetic sau să caute mijloace de a accede la un paradis extramundan.

Probând virtuțile metodei praxeologice, Ludwig von Mises corelează prin relații de cauzalitate, respectiv de opoziție ingredientele ideologiei liberale, prin contrast cu aspectele definitorii ale socialismului. Autorul nu argumentează că ordinea socială liberală este singura structură de ordine posibilă, ci că ea se impune cu necesitate *dacă* sunt asumate anumite scopuri, în speță creșterea bunăstării materiale a tuturor membrilor societății.

Prima constatare evidentă este aceea că bunăstarea materială a unei colectivități de oameni angajați în acțiuni de cooperare este mai mare decât a unei grupări de indivizi

izolați, care își procură pe cont propriu obiectele menite să le satisfacă dorințele. Colaborarea membrilor unei societăți nu doar sporește cantitatea de bunuri, ci, de foarte multe ori, este condiția *sine qua non* a existenței lor. Diviziunea muncii și specializarea sunt indispensabile pentru producerea mai tuturor elementelor care constituie o civilizație avansată – automobilul, calculatorul, telefonul, camera de baie, biblioteca etc. –, deoarece indivizii izolați ar avea nevoie de mai multe vieți pentru producerea lor. Atât oamenii productivi, cât și așa-ziii dezmoșteniți ai unei societăți care practică diviziunea muncii și specializarea pot fi de acord că au la dispoziție bunuri ce le depășesc cu mult capacitatea de producție.

Bunăstarea materială creată de cooperarea membrilor unei societăți în condițiile diviziunii muncii și specializării este potențată de utilizarea integrală a facultăților și, în general, a resurselor producătorilor. Când o persoană își întrebuințează în cel mai înalt grad resursele? Evident nu atunci când are condiția de sclav, altfel spus, nu atunci când munca sa este orientată coercitiv spre scopuri care îi repugnă sau când nu se poate bucura de roadele muncii sale. Servitutea și deprivarea de rezultatele activității productive nu sunt vestigii ale Antichității. Ele pot fi recunoscute în societățile contemporane sub următoarele forme: (a) lipsa proprietății private asupra mijloacelor de producție, (b) planificarea economică și impunerea unei diviziuni (artificiale) a muncii, (c) intervenționismul economic (prin intermediul unui sistem de taxe și subvenții) și (d) „redistribuirea” rezultatelor muncii clasei productive (prin intermediul unui sistem de impozite și alocații buge-

tare). Prin contrast, proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, sistemul de prețuri al pieței libere, libertatea de a utiliza factorii de producție în funcție de propria estimare (chiar și eronată) a cererii de bunuri, precum și dreptul (natural) de a dispune de roadele muncii proprii generează o gamă imensă de produse dezirabile, care nu poate fi planificată de nici o minte omenească. Din nefericire, aceste condiții au fost îndeplinite doar parțial în istoria umanității, însă chiar și așa, efectele pozitive ale acestora au putut fi lesne remarcate.

Combinăția fericită dintre o înaltă diviziune a muncii și utilizarea integrală a resurselor productive de care dispun indivizii reclamă drept condiție esențială *pacea*. Butada „Războiul este tatăl tuturor lucrurilor” a fost adoptată de prea multe ori de către conducătorii statelor spre paguba celor mai mulți membri ai societăților implicate. Războiul nu este rău doar din pricina distrugerii de bunuri și vieți omenești, ci și din cauză că determină restrângerea progresivă a diviziunii muncii. Specializarea și diviziunea înaltă a muncii presupun dependențe reciproce și schimburi monetare. Într-o asemenea situație, oamenii nu produc bunurile de care au nevoie ei înșiși, ci bunurile pe care le produc mai eficient decât semenii lor și pe care le pot tranzacționa avantajos pe piață, astfel încât, cu banii obținuți, să-și poată procura bunurile de care au nevoie. Or, conflictele interne și războaiele externe scot din circulație monedele sănătoase și blochează – prin climatul general de nesiguranță – schimburile economice. Diviziunea muncii lasă loc autarhiei economice, oamenii producând ei înșiși (în condiții de ineficiență) bunurile de care au nevoie. În

mod invariabil, pe măsură ce se restrânge diviziunea muncii, iar oamenii sunt deturnați de la activitățile productive înspre activitățile distructive, nivelul de bunăstare materială a societății scade vertiginos.

Pacea, libertatea, proprietatea și cooperarea practică în condițiile unei înalte diviziuni a muncii creează, invariabil, bunăstarea materială, însă această bunăstare nu este distribuită în mod egal tuturor membrilor societății, după cum ea nici nu este produsă în mod egal. Ludwig von Mises subliniază, cu îndreptățire, faptul că inegalitatea dintre oameni este funciară, singura formă de egalitate fiind aceea în demnitate și în fața legii. Este incontestabil faptul că nu există două persoane care să dispună de aceleași resurse materiale, fizice sau intelectuale. Mai mult, nu există două persoane care să se plaseze în exact aceleași situații de viață. Întrebuințarea unor capacități productive diferite în împrejurări diferite conduce în mod necesar la inegalități sub raportul rezultatelor economice. Încercările de a obține egalitatea economică a membrilor unei societăți sunt sortite eșecului, singurul rezultat scontat al acestora fiind descurajarea agenților economici productivi de la întrebuințarea integrală a propriilor resurse. Adepții liberalismului sunt nevoiți să promoveze teza impopulară că inegalitatea economică nu este doar un fapt natural, ci și ... pozitiv, măcar în condițiile în care gradul de bunăstare crește (deși inegal) la nivelul tuturor categoriilor sociale. Persoanele care au trăit infernul egalitarist generat de regimul comunist înainte de decembrie 1989 pot da mărturie că, în ciuda inegalităților economice deseori flagrante din zilele noastre, gradul de bunăstare a crescut semnifi-

cativ pentru cei mai mulți români. Ce e drept, cantitatea de bunuri disponibile nu se ridică la nivelul mereu mai ridicat al dorințelor sau capriciilor noastre, însă, fără îndoială, ea depășește cantitatea de bunuri pe care ne-am putea-o procura în mod independent ori în limitele unui plan economic socialist. Dacă persoanele mai bogate în resurse, mai bine plasate în rețeaua extrem de complexă de relații sociale sau, pur și simplu, mai norocoase profită cel mai mult de ordinea socială liberală, putem susține că ele constituie clasa de *privilegiați* ai liberalismului? Nicidecum, câtă vreme toate celelalte categorii sociale au de câștigat de pe urma sporirii bunăstării generale cel puțin pe măsura activității lor productive. Deloc paradoxal, castele de privilegiați se configurează tocmai în societățile socialiste prin acțiunile de organizare socială ale egalitariștilor. Intervențiile de inspirație socialistă nu doar că reduc progresiv cantitatea de bunuri dezirabile din societate, ci și privează pătura productivă a societății de o parte a roadelor muncii ei. Dacă toate categoriile sociale și-ar vedea augmentat gradul de bunăstare, faptul că unii membri ai societății primesc ceva (deseori foarte mult sau exagerat de mult) pentru nimic nu ar constitui un privilegiu.

Pe linia configurării fundamentelor ideologiei liberale, Ludwig von Mises ia poziție în legătură cu rolul statului în societate și forma democratică de organizare politică a societății. Recunoașterea rolului statului în conservarea unei ordini de drept în societate și pledoaria în favoarea democrației pot să lezeze sensibilitățile aderenților anarho-capitaliști ai Școlii austriece, însă nu trebuie uitat faptul că von Mises a acordat o importanță decisivă creării și conser-

vării păcii sociale, condiția *sine qua non* a diviziunii muncii și, pe cale de consecință, a prosperității materiale. Câtă vreme ceea ce este drept poate fi încălcat prin acțiunile violente ale elementelor antisociale ale societății, este nevoie de o instituție capabilă să le țină sub control, iar o asemenea instanță de control poate governa numai cu asentimentul majorității populației. O agenție statală restrânsă nu poate governa pe termen lung în opoziție cu voința majorității populației, chiar dacă acțiunile agenției politice ar fi legitime și benefice pentru societate. Opoziția dintre puterea politică și puterea socială a fost cauza unor conflicte sângeroase și distructive. În acest sens, Revoluția franceză este un exemplu irefutabil.

Ingredientele ideologiei liberale sunt operaționalizate, apoi, de către Ludwig von Mises la nivelul politicii economice, în sfera relațiilor internaționale și în contextul competiției dintre partidele politice. Pentru liberali, singurul sistem posibil de organizare socială este capitalismul, deoarece numai acesta îmbină elementele care generează bunăstare materială: proprietatea privată asupra factorilor de producție, sistemul de prețuri al pieței libere și spiritul antreprenorial. Socialismul este pur și simplu impracticabil, fie și pentru motivul că în absența sistemului de prețuri ale pieței libere orice calcul economic este imposibil. Fără *feedbackul* dat de profituri și pierderi, socialismul este incompatibil cu orice alocare rațională a resurselor. Ca surrogat al socialismului, intervenționismul distorsionează semnalele din sistemul economic, cu efecte pernicioase la nivelul întregii societăți. Printre altele, Ludwig von Mises explică efectele negative ale fixării prin lege a salariului

minim pe economie, argumentând teza că plasarea acestuia peste nivelul salariului minim *natural* conduce la creșterea șomajului. Oare rata înaltă a șomajului din Spania anulului 2012 – 23% la nivelul întregii populații active și peste 50% în rândul tinerilor de până în 25 de ani – nu este consecința fixării prin lege a unui salariu minim mult prea ridicat?

Date fiind relația de condiționare dintre creșterea bunăstării materiale și existența unui climat de pace și concordie, nu este de mirare că von Mises a pledat pentru pace și a prevăzut urmările negative ale propensiunii spre autarhie economică și conflict. Cel de-al treilea capitol al cărții ar trebui să constituie lectură obligatorie atât pentru artizanii „noii ordini europene”, cât și pentru așa-ziii intervenționiști în politica externă. Cu siguranță el a fost citit de către republicanul Ron Paul, care nu a obosit să recomande în relațiile internaționale (mai ales în zonele de conflict) principiul „respect, *comerț* [s.n.] și prietenie onestă”.

Este posibilă și recomandabilă convertirea liberalismului în politică de partid? Răspunsul lui Ludwig von Mises pare să fie nu, cel puțin acolo unde partidele politice nu sunt altceva decât instrumente de asigurare a unor avantaje pentru anumite grupuri de interese. Liberalismul propriu-zis nu promite favoruri nimănui, ci numai sacrificii. Mai exact, el impune renunțarea la avantajele imediate și ușor de procurat prin intermediul instrumentelor coercitive ale statului în vederea obținerii unui bine durabil pentru întreaga societate. Posibilitatea generalizării maximelor acțiunii este considerată, pe bună dreptate, garanția corectitudinii în viața social-politică. Poate istoria tuturor societăților cunoscute nu este istoria luptei de clasă, însă

este neîndoielnic faptul că ea este istoria distribuirii de favoruri și privilegii cu mijloace coercitive. Evident, nu trebuie să ne amăgim că omenirea se va vindeca vreodată de acest flagel, însă este evident că liberalii autentici pot promova doar o ordine socială guvernată de principiul generalizării maximelor acțiunii, iar nu de dorința de a crea avantaje pentru anumite categorii sociale în dauna altor segmente ale societății.

Nu putem încheia acest cuvânt înainte fără consemnarea opiniei personale că lucrarea *Liberalism în tradiția clasică* constituie pentru cititori un test de integritate. Foarte probabil, persoanele care caută cu onestitate adevărul, încercând să se elibereze – atât cât le stă în putință – de interesele, prejudecățile și idiosincrasii determinate de apartenența la anumite categorii sociale, vor remarca o înlanțuire admirabilă de observații pătrunzătoare, multe dintre ele apărând sub forma unor adevăruri autoevidente. Explicația pare să rezide în faptul că liberalismul este ideologia care se apropie în cea mai mare măsură de standardul raționalității. Pe de altă parte, lecturând cartea prin grila propriilor interese, prejudecăți și idiosincrasii, alte persoane vor manifesta disonanță cognitivă și reacții de autoapărare. Viața fiecăruia dintre noi este presărată mai curând de eșecuri decât de reușite și este mult mai confortabil să-ți maschezi eșecurile prin iluzii, acuzații și revendicări decât să-ți asumi aceste eșecuri drept consecințe ale propriilor imperfecțiuni și greșeli. Pentru aceste motive, considerăm că lectura cărții lui Ludwig von Mises nu este doar o experiență cognitivă, ci și un exercițiu terapeutic.